

Rösträttsfrågan :

Tryck 53 E d Br. 1905

Tillkomstår 1905

Digitaliserad år 2015

National Library
of Sweden

Politik
Röster
Og

RÖSTRÄTTSFRÅGAN.

AFGIFNA YTTRANDE

AF

SAMLINGSPARTIETS LEDARE

OCH MERA BEMÄRKTA MÄN

ENLIGT

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

STOCKHOLM
AKTIEBOLAGET FÖRENADE TIDNINGARS TRYCKERI

1905

Politiska meningsfränder i rösträttsfrågan!

Hosföljande broschyr är afsedd att belysa samlingspartiets och socialisternas stora hållningslöshet i rösträttsfrågan och bör därför nu under pågående valrörelse spridas bland valmännen.

Om rekvisition sker före den 1 nästa september, erhålles 100 ex. för 10 kronor och 200 ex. för 15 kronor, som jämte rekvisition insändes till nämnda tidningars expedition.

Stockholm i aug. 1905.

Utgifvaren.

Det af *Andra kammaren* vid 1902 års riksdag antagna s. k. Ivar Månssonska rösträtts-skrifvelse-förslaget hade följande lydelse:

De mångskiftande meningar, som funnit uttryck i ett stort antal inom riksdagen väckta motioner och i konstitutionsutskottets i ärendet afgifna utlåtande med därvid fogade reservationer, vittna därom, att ögonblicket ännu icke är inne för en definitiv lösning af den stora och för vår samhällsordning så betydelsefulla fråga, som genom den k. propositionen blifvit bragt under riksdagens behandling. Endast därom synes man vara mera allmänt ense, att vid ändring i rösträttsbestämmelserna valrätt bör inträda först vid 25 års ålder, under förutsättning, att vederbörande icke uraktlåtit sina åligganden i afseende på värnpligt och skattepligt; men rörande sättet i öfrigt för frågans lösning har icke inom riksdagen någon stadgad öfvertygelse ännu kunnat bringas till stånd. Det synes därför vara nödigt, att, i öfverensstämmelse med hvad som redan uttalats i riksdagens skrifvelse af den 10 maj 1900, en fullständigare och mer ingående undersökning af frågan eger rum, än som genom nu verkställda utredningen kommit densamma till del. Vid en sådan undersökning, vare sig densamma anses böra öfverlämnas åt en komité eller verkställas på annat sätt, synes äfven böra komma under bedömande, huruvida en reform af landets representation skulle hellre än på ändring i gällande censusbestämmelser kunna, med upphäfvande af den olika representationsrätten för stad och land, grundas på allmän rösträtt i förening med införandet af en proportionell valmetod.

Med hänvisning till hvad sålunda anförts, hemställes, att riksdagen måtte besluta att i skrifvelse hos K. M:t anhålla, att K. M:t ville låta verkställa en från alla synpunkter fullständig utredning af frågan om utsträckt valrätt till riksdagens Andra kammare samt för riksdagen, om möjligt, vid början af 1904 års riksmöte framlägga resultatet af denna utredning jämte de förslag, K. M:t finner däraf föranledas.

Det af *Första kammaren* godkända förslaget till skrifvelse i rösträttsfrågan upptog *samma* »garantier» som det Ivar Månssonska förslaget, men därtill lades jämväl »grade-rad röstskala», d. v. s. att valmännens röster skola värdesättas med 1. 2. 3.

*

Då sålunda full enighet i de bägge kamrarne icke er nåtts, ålåg det konstitutionsutskottet att söka sammanjämka kamrarnes skrifvelseförslag — därvid konstitutionsutskottet föreslog, att riksdagen af de båda förslagen allenast skulle behålla d. s. k. klämman, så lydande: »Att riksdagen måtte besluta, att i skrifvelse hos K. Maj:t anhålla, att K. Maj:t

ville låta verkställa en från alla synpunkter fullständig utredning af frågan om utsträckt valrätt till riksdagens Andra kammare samt för riksdagen, om möjligt, vid början af 1904 års riksmöte framlägga resultatet af denna utredning jämte de förslag, K. Maj:t finner däraf föranledas.»

Detta skrifvelseförslag antogs därpå af såväl Första som Andra kammaren.

*

Under den öfverläggning, som i Andra kammaren föregick dessa skrifvelseförslag, gjordes följande yttranden:

Herr *Boëthius*, Upsala:

Herr talman, mina herrar! Jag yttrade i går, då jag hade ordet, att jag skulle, när förhandlingarna komme till denna punkt, framställa ett yrkande om ett skrifvelseförslag. Det kan då synas ligga närmast till hands, att jag framställer yrkande på det skrifvelseförslag, som jag framlagt i min reservation. Detta kommer jag emellertid icke att göra, utan jag skall i stället be att få yrka bifall till det af herr Ivar Månsson nu framställda förslaget.

Herr Ivar Månssons skrifvelseförslag är lika lydande med det af Första kammaren antagna med uteslutande af några rader i motiveeringen. Herr Ivar Månssons förslag till motivering slutar med uttalandet af möjligheten att införa den proportionella valmetoden; men så komma följande ord, som Första kammaren tillagt i sin motivering: "anordnad vare sig med medelbara eller omedelbara val, eller med tillämpning af graderad röstskala, eller andra bestämmelser, som må vara egnade att åt de nu representerade bibehålla ett skäligt inflytande på afgörandet af landets angelägenheter." Hvad möjligheten att få medelbara val angår, så anser jag, att det icke bör särskildt framhållas, då det mer och mer visat sig, att de medelbara valen icke tillfredsställa den allmänna meningen i landet. Hvad den graderade skalan angår, så, hvilken åsikt man än må hysa därom, har det emellertid visat sig, att någon större anslutning icke finnes för en sådan skala, och jag anser därför gagnlöst att nu särskildt framhålla densamma. Hvad de följande orden angår, synas de mig vara alldeles onödiga. Ty den utredning, som afses, måste naturligtvis gå ut på rösträttsfrågans lösning på ett sätt, som tillgodoser verkligt befogade samhällsintressen. Jag anser mig sålunda kunna gå med på, att dessa ord uteslutas.

Häri instämde Herr *Ernst Carlson*, Göteborg, hvilken därjämte angående det proportionella valsättet till riksdagens utskott den 17 Maj 1902 yttrade:

Jag skall icke genomgå det proportionella valsättets historia, ty det skulle blifva alltför tröttande för herrarne. Valsättet är emellertid öfver 100 år gammalt. Förslag därom framställdes redan i franska konventet i slutet af 1700-talet af Condorcet och Saint Just. Sedan har

det vunnit spridning öfver hela den civiliserade världen och införts genom de i senare tid tillkomna författningarna.

I detta yttrande instämde, bland andra, Herrar *Kronlund, Lindhagen, Moll, af Callerholm, Zetterstrand, Broström* och *Hammarlund*. (Se här nedan dessa herrars yttrande då rösträttsförslaget förelades riksdagen 1904 och 1905).

Herr *Höjer*, Stockholm:

Jag bör icke alldeles gå förbi en tanke, som konstitutionsutskottet uttalat och som synes mig hafva fått ett fullödigt uttryck i den motion, som blifvit framburen af friherre von Knorring och kamrater och som äfven förovdats af min ärade vän, herr P. Pehrson i Törneryd, nämligen den om lika representationsrätt för stad och land. Ja, det är en vacker tanke, en tanke, hvars principiella riktighet jag fullkomligt erkänner, och den tanken skulle, om jag finge råda, ovillkorligen genomföras i samband med en rösträtsreform på programmet: allmän rösträtt, proportionella val och så lika representationsrätt emellan stad och land, men väl förståendes — för att afskåra all möjlighet till klassmotsatser — på det sättet, att de mindre städerna skulle välja tillsammans med kringliggande landsbygd.

Herr *Meyer*, Karlshamn:

Så vidt jag kan finna, skulle, därest den nu föreslagna skrifvelsen, blefve aflåten, K. M.:t få fullkomligt fria händer att pröfva frågan från alla sidor, och om en komité blefve tillsatt, skulle äfven denna erhålla fria händer.

Nu håller jag emellertid före, att, äfven om någon riksdagsskrifvelse icke kommer till stånd, måste K. M.:t i alla fall på eget initiativ taga upp frågan. Detta är nämligen icke en fråga, som enbart berör riksdagen, utan den berör hela landet. K. M.:t kan därför icke låta densamma falla, äfven om riksdagens Andra kammare skulle motsätta sig ytterligare åtgärder för dess lösning. Men huru skulle det se ut, om K. M.:t finge taga upp frågan på eget initiativ, mot Andra kammarens uttalade önskan? Detta skulle innebära, att Andra kammaren blifvit efter och icke kunde följa med opinionen ute i landet. Jag fruktar för, att detta skulle lända denna kammare till stor skam.

Jag yrkar bifall till herr Ivar Månssons förslag.

Häri instämde, bland andra, Herrar *Wallis, Branting, Moll, Nordström* (alla å stockholmsbänken), *Pettersson* i Södertelje och friherre *De Geer*.

Herr *David Bergström*, Stockholm:

Hvad föreliggande fråga beträffar, kommer jag att rösta för bifall till det af herr Ivar Månsson väckta förslaget. Jag är visserligen icke i allo ense med honom om förträffligheten af den föreslagna motiveringen, men jag anser det vara af synnerligt stor vikt, att riksdagen nu, för att begagna ett uttryck, som numera vunnit häfd i riksdags-

språket, stryker under, att riksdagen vill, att regeringen — icke den nuvarande, enligt min mening, utan en annan regering — på allvar tager rösträttsfrågan om hand.

Det är därför, herr talman, som jag yrkar bifall till herr Ivar Månssons förslag.

Herr Zetterstrand, Norrköping:

Herr talman, mina herrar! Jag vill endast uttala den bestämda önskan, att, vare sig en skrivelse kommer att aflåtas eller icke, regeringen oförtöfvadt måtte taga under öfvervägande rösträttsfrågan, denna landets lifsfråga, och med all makt söka föra den till ett lyckligt slut. Jag tror, att det är kammarens, jag tror, att det är riksdagens, jag tror, att det är hela folkets önskan.

Med Herr Zetterstrand förenade sig Herrar Åkerlind å Hälsjö och Centerwall i Söderhamn.

*

Efter det »sammanjämningsförslaget» den 20 Maj 1902 för andra kammaren framlagts yttrade:

Herr Lindhagen, Stockholm:

Då herr Börck förmälde sig hafva biträdt Andra Kammarens skrivelsebeslut, men tillika betonade, att han dock för sin del beklagade, att Andra kammaren uteslutit sista delen af motiveringen, sådan som den var affattad uti den af Första kammaren beslutade skrifvelsen, ber jag att få tillkännagifva, att äfven jag för min del röstade för Andra kammarens ifrågavarnde skrivelse, men endast därför att den saknade det slut, graderad röstskala, som förefanns i den af Första kammaren antagna motiveringen.

Herr Höjer, Stockholm:

Herr talman! Jag har uppkallats af ett yttrande utaf friherre Ericson, som förklarade sig icke undra det allra ringaste däröfver, att icke Första kammaren ville gå med på den stympling, som på sätt och vis var ifrågasatt ifrån Andra kammarens sida genom strykningen af de tre bekanta sista raderna i Första kammarens skrifvelseförslag. Jag vill återkalla i friherre Ericsons minne, att vid 1900 års riksdag gick Första kammaren faktiskt in på en mycket större strykning än den här ifrågasatta, ty ur 1900 års skrifvelseförslag uteslöts icke mindre än fyra frågor från den då begärda utredningen, hvilka Första kammaren ansett böra tagas i betraktande, nämligen frågorna om medelbart eller omedelbart valsätt, klassval, proportionella val samt territoriell valkretsindelning. Jag kan icke

finna annat, än att stymplingen 1900 var ingalunda mindre än den här ifrågasatta, utan snarare var den väl större.

För öfrigt, om det också är sant, att konstitutionsutskottet, liksom öfriga utskott och äfven riksdagen sjelf, ibland gör si och ibland så, tycker jag dock, att det är väl häftigt, att konstitutionsutskottet nu, 1902, följer en princip alldeles motsatt den, konstitutionsutskottet följde år 1900.

Den högt ärade vice talmannen uttalade som sin åsikt, att i s a k betyder det i sjelfva verket ingenting, om nu hela motiveringen faller bort. Jag får bekänna, att jag i det hänseendet är af annan åsigt än han, icke därför att jag för min del fäster så synnerligen stor vikt vid hela skrifvelsen, men jag anser dock, att om den skall ha någon auktoritet och betyda någonting, skall den väl i all rimlighets nämn icke innehålla blott och bart någonting så genomvattnad som klämman med bortskärande af motiveringen, där det egentliga och viktiga innehållet ligger.

Naturligtvis har jag icke något annat yrkande att göra än på bifall till skrifvelsen. Den kan enligt min tanke icke göra någon skada, om den också icke heller kan göra någon nytta.

Under rösträttsbebatten den 16 Maj 1902 yttrade:

Herr *Kronlund*, Haparanda:

Herr Branting hänvisade också på de senare dagarnes företeelser, såsom utvisande med nödvändighet en fordran på uppfyllande af det anspråk, som de breda lagren hafva på allmän rösträtt. Herr Branting torde dock vara ense med mig, att den påtryckning, som ligger i denna strejk, icke behöfves för att öfvertyga rösträttsvännerna om en reform och stämma dem till sympati för denna reform. Och herr Branting kan nog också vara ense med mig därom, att icke verkar denna demonstration och påtryckning på rösträttsmotståndarne, kanske snarare tvärtom. Påtryckning, hot och våld hafva alltid haft en dålig klang och varit dåliga medel i vårt land för att vinna reformer i ena eller andra riktningen. Och jag kan icke låta bli att, i likhet med hvad många andra i dag och under gårdagen gjort, uttala, att det är upprörande att se, med hvilket hänsynslöst förakt aftal och öfverenskommelser brytas af arbetarnes socialistiska ledare, hvilken bristande hänsyn ådagalagts af dessa med afseende på andra klassers berättigade intressen i alla möjliga afseenden. Huru beundransvärd arbetarnes sammanhållning och uppoffringar än månne vara, så måste det dock förefalla beklagansvärdt, att de, som ha ledningen, väl smaka maktens sötma, men glömt maktens ansvar, det ansvar, som ~~bort~~ ha förbjudit dem att börja en strejk, som har varit den ändamålslösaste och onyttigaste, som man kan tänka sig, och som blott bidragit att tända split, missnöje och missstämning bland breda lager och som just träffat särskildt de klasser, som stå arbetarerörelsen närmast. Den rike mannen kan lätt ersätta spårvagnar och dylika fortskaffningsmedel med egna ekipage, han har sitt goda skafferi att tillgå, då bodarne äro blottade på lifsmedel.

Men det är just de breda lagren, som träffas, herr Branting, af denna utsvältningsmetod och detta belägringstillstånd.

Med afseende å de olika förslag, som nu föreligga, har jag redan angifvit min ställning och därvid meddelat, att jag ansluter mig till det skrifvelseförslag, som affattats af herr Boëthius och som synes mig innebära möjlighet att jämte utsträckning af rösträtten bevara äfven andra samhällsklassers än arbetarnes inflytande i politiskt afseende i vårt lands angelägenheter.

Det af konstitutionsutskottet sammanjämkade skrifvelseförslaget — hvilket sålunda blifvit förordadt af *nästan hela samlingspartiet* — godkändes af bägge kamrarna.

*

I anledning af riksdagens rösträttsskrifvelse 1902 tillsatte K. Maj:t en komité, som hösten 1903 afgaf ett *enhälligt* beslut att tillstyrka K. Maj:t, att, i sammanhang med förslag om utvidgad rösträtt till *Andra* kammaren, göra hemställan om införande af *proportionell valmetod* vid val till *Andra* kammaren, hvilken valmetod komiténs ansåg stå i ett innerligt samband med den allmänna rösträtten och utgöra ett säkert medel för att full rättvisa skipades emellan alla politiska partier, då val till *Andra* kammaren verkställdes.

*

Med anslutning till den K. rösträttskomiténs hemställan framlade regeringen för riksdagen 1904 ett rösträttsförslag, grundadt på *allmän rösträtt* med *proportionella val*, fullgjord *skatte- och värnplikt* samt *25 års åldersgränsen* äfvensom lika *representationsrätt stad och land emellan*.

*

Här torde böra framhållas att af dem, som först af samlingspartiets medlemmar, hvilka anslutit sig till rösträttskrifvelsen af 1902, afföllo var herr Sixten von Friesen — medlem af rösträttskomiténs och den som *ifrigast* omfattat proportionella valmetoden. Orsaken härtill torde vara att söka i den omständigheten, att herr Karl Staaff — den *egentliga* ledaren af samlingspartiet — å folkmöten i Folkets hus i Stockholm och på andra ställen i landet under hösten 1903 skarpt och energiskt uttalade sig *emot* den K. rösträttskomiténs rösträttsförslag!

Följden af detta oerhörda vingleri har nu emellertid blifvit den, att herr Sixten von Friesen lämnat sitt chefskap

för samlingspartiet åt dess egentliga ledare — herr Karl Staaff på Stockholmsbänken — under det att han sjelf gått in i Första kammaren!

*

Då det proportionella rösträttsförslaget första gången i riksdagen år 1904 diskuterades vttrade:

Herr *Ernst Carlson*, Göteborg:

Nu är jag den förste att erkänna, att det proportionella valsättet kan ha sina goda sidor, särskildt när det gäller att tillsätta nämnder för frågors förberedande behandling. Jag har sjelf för två år sedan motionerat om införande af proportionellt valsätt till riksdagens utskott, ett förslag, som då vann denna kammares godkännande, men strandade på medkammarens motstånd. Jag medger också villigt, att den proportionella valmetod, som regeringen föreslagit, är egnad att bilda en mjuk och behändig öfvergång till sammansatta stads- och landvalkretsar.

Men, mina herrar, det proportionella valsättet är hos oss en hittills alldeles oförsökt nyhet. Det skulle med sin invecklade valapparatur och med det fullständiga upprifvande af de hittills varande mindre valkretsarna, som därmed är förknippadt, innebära ett våldsamt ingrepp i vårt folks traditionella vanor vid utöfvandet af politisk valrätt. Ingen människa kan med någon grad af visshet förutsäga, hvilka verkningar det skulle medföra. De spådomar, som från konservativt och liberalt håll uttalats om det proportionella valsättets inverkan, måste rubriceras som rena gissningar, tills de blifvit i praktiken bekräftade. Den erfarenhet man härom inhämtat i främmande länder är för öfrigt icke särdeles omfattande och icke heller af enbart uppmuntrande art.

Om jag sålunda finner folkmeningen med hänsyn till det proportionella valsättet ännu alltför litet förberedd, anser jag också, att därest ett sådant valsätt hos oss skulle tillämpas, borde det, om det är rättfärdigt och lämpligt, införas äfven vid val till Första kammaren likasåväl som till den Andra. Ty om ett proportionellt valsätt tillämpades endast vid val till den Andra kammaren, medan den Första bibehölles orubbad i sin nuvarande gestalt, så menar jag, att ett af två fall skulle inträffa: antingen att kamrarna blefve till karaktären så pass åtskilda, att de finge svårt att samarbeta, eller ock att det nya valsättet visade sig vanmäktigt och sålunda vore öfverflödigt.

Herr af *Callerholm*:

— — — — den i K. M:ts proposition föreslagna rösträttsutvidgningen förbunden med en valmetod, som, hvad man än må säga därom, dock är ny och för oss okänd, hvarför den mötts med tvekan i vårt land. Jag tror icke man har rätt att säga, att det endast är de, som

bo i städer, köpingar och municipalsamhällen, som uppväckt en opinion emot detta proportionella system. Nej, den opinionen har hörts långt bort ifrån landsbygden också, från vidt skilda håll i vårt land. Jag vill således fritaga städernas invånare från beskyllningen, att det varit de, som blåst upp eller blåst under denna opinion; den har nog kommit ifrån skilda håll, både från stad och land.

Det vare fjärran ifrån mig att förneka, att regeringen haft giltig anledning att nu framlägga ett förslag, förbundet med det proportionella valsättet, då man tänker på de uttalanden, inom riksdagens båda kamrar, som föregingo aflåtandet af 1902 års riksdagsskrivelse. Men å andra sidan måste det, utan att detta får anses innebära något klander mot regeringen, stå riksdagen fritt att nu, när detta proportionella valsätt utarbetats i alla detaljer och föreligger för riksdagen, pröfva, om det ter sig så, att det kan anses vara ett lyckligt funnet och för vårt svenska folk lämpadt valsätt.

Jag erkänner villigt, att den valmetod, som föreligger i det förslag till vallag, som blifvit oss förelagdt i den kungliga propositionen, torde vara den bästa och mest fulländade, som hittills framkommit. Jag erkänner också villigt, att det proportionella valsättets princip, nämligen att bereda tillfälle för skilda åskådningar hos olika valmansgrupper att göra sig gällande inom representationen, hvilat på rättvisa och billighet. Men denna princip är billig och rättvis, allenast i den mån den kan göra sig gällande vid val till hela representationen, icke allenast till den ena delen af densamma.

Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet framhöll så värtaligt uti sitt försvar för de proportionella valen anledningarna, hvarför det var tillräckligt att använda detta valsätt vid val allenast till Andra kammaren, men icke till den Första. Han sade, att däri genom få de olika valmansgrupperna tillfälle att göra sig gällande inom Andra kammaren och att minoritetens intressen där sålunda bli på bästa sätt tillgodosedda.

Men jag kan dock icke underlåta att härvidlag fråga: Om det är önskligt att tillgodose minoritetens rätt inom Andra kammaren, hvarför ser man då icke någon nödvändighet i att tillgodose minoritetens rätt i Första kammaren?

I detta anförande instämde herrar *Darin* i Malmö och *Broström* i Kristinehamn.

Kronlund, Haparanda:

Herr talman, mina herrar! Den mening, hvaråt herr justitieministern på förmiddagen gaf ett så varmhjärtadt uttryck, nämligen att förmögenheten och penningen ej längre böra vara kännetecknet på en människas förmåga att deltaga i afgörandet af sin nations öden, ej bör vara gradmätare på människovärdet i politiskt afseende, den meningen synes numera genomtränga hela vår representation. Men hvad jag däremot saknade i herr justitieministerns anförande var just den stora sociala synpunkt, hvarur jag ser frågan och hvarpå jag lägger hufvudvikten. Många här och kanske ännu flere i Första kam-

maren känna sig nog betänksamma gentemot denna reform, vid tanken på de stora excesser och de öfverdrifter, som arbetarörelsen ger prof på. Arbetarrörelsen innebär både godt och ondt för framtiden. De rösträttsdemonstrationer, som vi här årligen få se — demonstrationer, som många anse vara tomma och innehållslösa — och för öfrigt de många andra, betydelsefullare företeelserna inom denna rörelse visa dock, hvilken sammanhållning, hvilken målmedvetenhet, hvilken disciplin det finnes inom arbetarlederna och hvilken växande betydelse man måste tillerkänna denna rörelse och på samma gång huru mycket lugna och sansade arbetarelement vi ha i denna rörelse. Inom dylika element har lugnet, moderationen och betänksamheten trädt i stället för bitterhet och samhällsfientlighet och begär efter brutal omstörtning. Det är just det sista, som nog afskräckt så många från denna vår tids största rörelse, en rörelse, som enligt mitt förmenande behöfver allas medverkan för att slutföras på evolutionens väg. Ju mindre främmande, ju mindre afvisande, ju mer förstående samhället ställer sig emot denna rörelse, ju förr det griper sig an med lösningen af de reformkraf, som från arbetarlederna ställas på samhället, dess rikare fält till gemensamt arbete och gemensamma uppslag, dess lättare har samhället ått med sig amalgamera och nyttiggöra de lugna sansade arbetarelement, hvarom jag talat, och därigenom neutralisera och vrida vapnen ur händerna på de element, som utgöra ytterlighetspartierna på detta håll. Det är nog naturligtvis äfven denna synpunkt, som dikterat regeringens förslag. Att från K. M:ts sida det är ett ärligt, uppriktigt och frisinnadt försök att lösa frågan, därom äro vi alla ense, men den omständigheten, att denna reform är klädd i de proportionella valens omhölje, gör att denna reform, enligt mitt förmenande, blifvit mindre tilltalande. Afsikten med den proportionella valmetoden är ju eller bör ju vara att gifva minoriteten ett berättigadt inflytande på representationen. Just vårt statskicks egenartade beskaffenhet, just tillvaron af två-kammar-systemet, som i vissa fall antar en-kammar-systemets natur, t. ex. genom anordningarna med gemensamma voteringar på de viktigaste områdena i vårt samhällslif, nämligen beskattnings- och bevillningsfrågorna, just detta gör att, om vi verkligen vilja åstadkomma rättvisa, de proportionella valen enligt mitt förmenande böra tillämpas på båda kamrarna. Ett minoritetsskydd i Andra kammaren afser ju, praktiskt sedt, att gifva de konservativa ett berättigadt och, jag kan ju gärna äfven säga, ett hälsosamt inflytande på representationen. Ett minoritetsskydd i Första kammaren åter måste ju afse att åstadkomma en riktig proportion mellan de konservativa och de moderata elementen och skänka dessa senare ett äfvenledes berättigadt inflytande på representationen. Således ett proportionellt vals-system, antaget blott för en del af representationen, blott för Andra kammaren, måste naturligtvis hafva till resultat att ett parti inom representationen ensidigt tillgodoses. K. M:t ger med ena handen och tar tillbaka med den andra handen. Ja, K. M:t åberopar naturligtvis såsom stöd härför dels formella skäl, dels opportunitetsskäl. Riksdagen har ju vid senaste behandlingen af denna fråga antydtt möj-

ligheten af proportionella val till Andra kammaren, och man måste ju äfven, säges det, taga hänsyn till Första kammarens ställning i frågan. Ja, hvad riksdagens skrifvelse i ämnet beträffar, så, om man läser dess förhistoria, finner man, att K. M:t utan tvifvel kunnat anse sig befogad att taga ett fritt initiativ i frågan, utan att behöfva tillägga skrifvelsen den vikt i formellt hänseende som K. M:t gjort. Hvad Första kammaren beträffar kan den ej göra anspråk på att ha det hufvudsakliga inflytandet på afgörandet af denna landets viktigaste fråga. Det fordras ju härför en viss grad af sjelföfvervinnelse från Första kammarens sida, men prof på sådan ha vi sett af noblaste art från våra ständsriksdagar, då ridderskapet och adeln samtyckte till det nya representationsskicket införande. Detta är nu en af mina hufvudanmärkningar mot det kungl. förslaget.

Herr Zetterstrand, Norrköping:

Herr talman, mina herrar! Jag skall börja med att uttala mitt uppriktiga erkännande till statsrådet i dess helhet och särskildt till föredragande departementschefen för den reformvänliga och den fördomsfria åskådning, som har funnit sitt uttryck i den nu föreliggande propositionen. Men på samma gång vill jag beklaga, att jag, på grund af de många anmärkningar, som såväl i tal som skrift framkommit gent emot det proportionella valsystemet, icke för närvarande vågar gifva min röst åt något af de nuvarande förslagen. Då jag det säger, vet jag mycket väl, att jag faller under den dom, som under debatten och äfven utom kamrarna så kraftigt framhålles, att vi liberala icke veta hvad de vilja. Vi voro, säger man, med om en skrifvelse med begäran om utredning rörande allmän rösträtt och proportionella val, och när nu förslaget framkommer, vilja vi icke antaga desamma. Jag får underkasta mig denna dom, och jag gör det med godt samvete. Men när jag gör det, vill jag rikta några frågor till våra motståndare, som kommit med denna dom öfver oss. Huru många gånger har det icke händt under riksdagen, att man aflåtit skrivelser till regeringen och därefter, när lagförslag på grund af dessa skrivelser utarbetats och framlagts, icke antagit desamma? Och jag skall nästan tro, att det oftare inträffat, att våra motståndare motsatt sig sådana lagförslag än vi. Jag behöfver icke erinra om ett ganska typiskt exempel från innevarande år, då ett lagförslag förelåg rörande landtmannanärningen.

Vidare är det allt åtskilliga andra frågor, hvilka jag i detta sammanhang kunde framställa. En är den: Männe icke denna fråga är af så stor betydelse och af så invecklad beskaffenhet, att det verkligen kan vara all möjlig anledning att taga sig betänketid (jämför hr Zetterstrands yttrande 1902 — se här förut), innan man skrider till afgörande i desamma? Man har då först framhållit: ja, men ni begärde ju, att detta förslag skulle framläggas till denna riksdag och därmed utalade ni er önskan om ärendets skyndsamma behandling. Så var nog icke vår mening. Vi ville ha den framlagd till denna riksdag, för att vi skulle komma i tillfälle att noggrannare öfverväga alla omständig-

heter rörande denna sak för att sedan kunna fatta vårt beslut. Och vi ha icke förlorat någonting, om vi i år underlåta att antaga något förslag, utan vänta till nästa år. Det är först nästa år, tredje riksdagen under perioden, då det höfves oss och kräfves af oss med nödvändighet, att vi fatta ett definitivt beslut i frågan.

Men ännu några frågor: Är det verkligen så tilltalande för oss att nu besluta en grundlagsförändring, som skulle gå ut på att förära en gåfva åt svenska folket, åt valmännen, om hvilken gåfva vi nog ha tämligen klart för oss, att de, som skola mottaga densamma, icke i någon så stor omfattning skulle vara så särskildt glada öfver densamma? Och en annan sak. Är det så tillfredsställande att gifva en gåfva, om hvilken man får säga, att gifvarne sjelfva måhända ha en ganska olika uppfattning? Ty vore det så, att man så allmänt vore ense om det proportionella valsättets förträfflighet, hvarför skulle man icke då på samma gång vilja förära denna gåfva äfven åt Första kammarens valmän? Och om det är så, att man är så öfvertygad om det proportionella valsättets företråde, hvarför skulle icke då Första kammarens ledamöter vara ytterst angelägna om att få detta valsätt tillämpadt, då det gäller utskottens tillsättande? Hvarför? Jo, därför, att det betryggar minoritetens rätt, och Första kammaren vill icke, att deras minoritet skall ha någonting att säga vid utskottsvalen. Men den vill, att minoriteten skall ha någonting att säga vid valen till Andra kammaren.

För min del har jag verkligen höga tankar om det proportionella valsättet. Jag tror, att det har framtiden för sig. Hvarför? Jo, därför, att det är förenadt med rättvisa och billighet. Men det är icke rättvist och billigt, om det skall tillämpas blott på den ena valmanskåren; det blir det endast, om det tillämpas på båda valmanskåren.

Jag har nyss sagt, att man förebrätt oss en viss tvekan. Vi vore verkligen tveksamma, åtminstone i början, då det gällde, huru man skulle ställa sig till det i många hänseenden så storslagna kungl. förslaget. Men denna tvekan har, tror jag, hos oss litet hvar nu alldeles försvunnit. Vi veta, att det här nu icke är fråga om att antaga eller förkasta det kungl. förslaget, utan fråga om att antaga eller förkasta det ena eller det andra af ändringsförslagen rörande detsamma, som nu föreligga. Och om vi då fästa oss vid det minst frånstötande af ändringsförslagen, det af friherre Barnekow framställda, få vi väl i alla fall med regeringen instämma däri, att, om vi antaga detsamma, antaga vi det proportionella valsättet, men få icke allmän rösträtt. Jag tror icke då, att vi längre skola vara i valet och kvalet. Vi måste till ett sådant förslag säga: nej.

Herr *David Bergström*, Stockholm:

Nu frågade en ärad talare här i går — det var herr Hammarskjöld — i afseende å folkopinionen mot det proportionella valsättet: Huru har den väl kommit till, och i hur många fall har man ordentligt redogjort för huru man skulle gå till väga vid användandet af detta valsätt? Den ärade talaren upplyste sjelf, att han lämnat sina valmän nödiga upplysningar i detta afseende, och de hade då sagt: ja, är det

icke värre, då är det ju icke farligt. Men jag hörde just för ett par dagar sedan något annat af en ledamot af denna kammare, en representant för en ladtvalkrets icke alltför långt aflägsen från den ort, där herr Hammarskjölds valkrets är belägen. Han hade nyligen haft ett möte med sina valmän, och där haft förmänen — han är visserligen icke sjelf anhängare af K. M:ts förslag — att till sakkunnige uppslysare hafva en f. d. ledamot af proportionella valkomitén. Men denna man hade — och jag förmodar, att hans framställning torde varit väl så värdefull som herr Hammarskjölds — icke förmått att vid detta möte vinna en enda proselyt för det proportionella valsättet, just därför att man funnit detsamma alltför inveckladt. Den ledamot af denna kammare, som för mig omtalade detta, sade, att det skulle icke kunna finnas några bättre agitatorer mot det proportionella valsättet än just medlemmar af proportionella valkomitén. Det var hans erfarenhet.

Herr justitieministern erkände i sitt anförande, att den viktigaste invändningen mot K. M:ts förslag i fråga om införande af proportionellt valsätt var, att detta proportionella valsätt icke samtidigt skulle införas i fråga om val till Första kammaren. I detta afseende har proportionella valkomitén, på hvars arbete justitieministern byggt sitt förslag, fällt några ord, som jag skall tillåta mig att anföra. Proportionella valkomitén säger:

”Det torde ur det allmännas synpunkt böra betraktas såsom en utomordentligt viktig sak, att valmännen rundt om i landet känna sig öfvertygade om valordningens rättvisa och gå till valet med fullt förtroende för att deras genom röstsedelns uttalade vilja skall få sitt rätta och tillbörliga inflytande på representationens sammansättning. Brister detta förtroende, så kommer intresset för valet att i längden slappas och deltagandet icke blott i sjelfva valet, utan ock i förberedelserna därtill att blifva allt för ringa. Men detta kan tydligen icke ske utan stor skada för landets politiska lif. En folkrepresentation, som icke uppbäres af folket, som saknar en säker grund i en politiskt vaken valmanskår, förlorar sin representativa karaktär och kan omöjligen i längden fylla sin konstitutionella uppgift.”

Ja, mina herrar, se vi på valdeltagandet, när det gäller primärvalen till landstingen, till de korporationer, som välja Första kammaren, så måtte vi väl få medgifva, att om detta är sannt beträffande valen till Andra kammaren, då är det också precis lika sannt beträffande valen till Första kammaren. Är det rättvisa, är det full rimlighet uti att bygga valen till Andra kammaren på proportionell grund, då kunna vi icke komma ifrån, att detsamma äfven gäller valen till Första kammaren. Men i Första kammaren är man, såsom det framhållits af flere talare, alldeles icke mån om att minoriteten må blifva väl representerad, när det gäller den kammaren.

Herr statsministern berörde i förbigående i går uti sitt anförande, att äfven frågan om användande af proportionellt valsätt inom representationen hade varit uppe. Ja, mina herrar, för två dagar sedan utdelades på våra bänkar ett konstitutionsutskottsbetänkande härom. och vi kunna icke finna en enda man inom utskottet från Första kam-

marens sida, som har ställt sig på det proportionella valsystemet. Och hvarför? Jo, naturligtvis därför, att den kompakta majoriteten inom Första kammaren icke har något intresse af denna reform. Den har ingenting att vinna på detta håll.

Herr justitieministern ställde i går i sitt anförande i utsikt, att vi skulle kunna få en Andra kammare med sju eller åtta olika grupper, dessa grupper — det sade icke justitieministern, men det säger jag — stående emot en fast och enigt sammansluten Första kammare. Denna utsikt är för mig ingalunda tilltalande. Enligt min mening har då Första kammaren vunnit sitt mål att få Andra kammaren förlamad i sin verksamhet och försvagad till sitt inflytande, och vi kunna mycket väl sätta öfver Andra kammarens dörr i det nya riksdagshuset: "de söndrades kammare" och öfver Första kammarens dörr: "de härskandes". I mina ögon är icke Andra kammaren, på grund af hvad den tänkt och gjort under årtionden, förtjent af ett sådant öde. När för tio år sedan, d. v. s. 1894, man här i Andra kammaren fattade beslut om fixerande af Andra kammarens ledamöters antal likasom också af Första kammarens, hvad gjorde då Andra kammarens ledamöter? De sålde bort en del af förstfödslorätten för grynvällingen, som vid det tillfället hette begränsning af städernas representationsrätt. Ja, denna begränsning och ännu mera hade man nu, tio år senare, kunnat vinna för ingenting, utan att man behöft offra det bittersta. Och nu står man färdig att sälja bort ännu en del af förstfödslorätten. Det, som nu skulle utgöra bytet, hvad är det? Jo, att tillförsäkra landtmännen här, att de i den blifvande Andra kammaren skulle kunna få besitta kvar en afsevärd del af den ställning, som de hafva intagit i den hittills varande Andra kammaren, eller, för att citera en talare på Jönköpingsbänken, som så skönt uttryckte sig här i går afton, att de icke skulle blifva "utsparkade" ur Andra kammaren.

Herr *Hörnsten* instämde häruti.

Herr *Centerwall*, Söderhamn:

Hvad är det nu egentligen, som man vill med dessa garantier, bland hvilka det proportionella valsättet måste räknas? Man säger sig vilja bevara minoritetens rätt. Nå, det finns nog olika driffjädrar till ett sådant försök. På somliga håll utgör driffjädern en önskan att bevara så mycket som möjligt af den makt, man ärft från sina fäder eller sjelfförvärfvt och gärna skulle vilja lämna till sina barn. Men långt ifrån alla hafva denna mera krassa uppfattning. Jag träffade i förrgår en man, som satt sitt märke i den skolans historia, som gjort sig ryktbar såsom författare, som egnar hösten af sitt nyttiga lif till tienst för dessa de minsta af våra bröder, som har ett hjärta, hvilket alltid klappar för andras bästa. Han sade mig: Du måste väl rösta för garantierna? Hvarför det då? frågade jag. Du, som känner och lider med alla människor och älskar dem alla, skall du fordra garantier gent emot dessa våra bröder? Ja, svarade han, ty annars är det slut med hela vår kultur och civilisation.

Jag undrar, om icke just detta skäl spelar in hos många. Hur mycket det är värdt, framgår redan af hvad som i går erinrades där-om, att en gång på riddarhuset såsom skäl mot den då påtänkta och sedermera genomförda representationsreformen anfördes, att landtmännen skulle komma till makten och förstöra vår kultur. Men, om vår kultur haft något värn, så är det väl ej minst hos landtmännen i båda kamrarna. Detta tal påminner mig för öfrigt om hvad jag läste i min ungdom om romarne, hvilka sutto på sina vallar och torn, fruktande barbarernas anlopp, samt därvid sade, skrefvo och sjöngo, att nu vore det slut med hela den klassiska kulturen och hela den klassiska civilisationen. Och detsamma trodde de romaniserade gallerna och frankerna, när normanderna några århundraden senare bröto in i deras land. Världens undergång vore nära, sade man. Och hvad hände? Den nya insatsen blef uppslaget till en ny och friare kultur.

Dessa barbarer voro våra förfäder. Nu säger man, att de nyare barbarerna, hvärmed man menar arbetarne, våra bröder, icke skulle hafva samma rätt som vi, därför att de icke äro så förfinade som vi. Jag medger, att arbetarnes kraf någon gång kunna te sig i en form, som icke är alldeles tilltalande, och jag tror, att vi icke behöfva gå långt för att erhålla bekräftelse därpå. Men jag har lefvat 30 år bland arbetarne och finner det lika oriktigt att tala om "arbetarne" i klump, som det här om dagen, då frågan gällde tidningarnas postbefordran, var oriktigt att, såsom från flera håll skedde, tala om pressen i klump. Det finnes inom alla klasser och yrken olika människor med olika begrepp, olika hjärta, olika själsförfining, det yttre må vara huru likt som helst. Det finnes arbetare och arbetare.

Och tro herrarne, att om historien får gå sin vanliga utvecklingsgång, så att en klass kommer till makten, som icke haft den förut, tidernas ände därför är inne? En sådan åsikt hvilar på vane- och tvångsföreställningar.

Men minoriteten, det vill i detta fall säga de mera bildade, måste skyddas, påstår man. Nej, minoriteten behöfver för sin tillvaro inga garantier af starkare slag, ty på hvarje stadium af samhällets utveckling gör sig gällande den naturliga skillnaden i intelligens, i praktiskhet och äfven i förmögenhetsförhållanden. Låt det demokratiska elementet i samhället komma till makten och den antydda skillnaden skall nog på längden visa sig lika stark som den visade sig i forntidens och medeltidens republiker!

Men, säger man, arbetarne äro samhällsfördärfvare, de äro till stor del socialdemokrater. För min del fruktar jag icke ens socialdemokraterna. Jag har i ett annat sammanhang i denna kammare sagt, att jag tror, att socialismen är evig, ty den innehåller de idéer, utan hvilka människosläktet aldrig har kunnat lefva och aldrig skall kunna lefva. Men den form däraf, som kallas för socialdemokratien — den stridande socialistiska kyrkan, om jag så får säga — är icke evig, utan kommer att försvinna. För öfrigt fäste en stor talare, såsom jag väl kan kalla honom, på Stockholmsbänken i går i kammarens uppmärksamhet därpå, att våra socialdemokrater hålla på att nationaliseras, liksom detta skett i andra länder, och att de icke vidare tän-

ka på något slags ultramontanism, icke vidare låta regera sig från andra sidan bergen eller från andra sidan hafvet, utan stå på egna ben samt känna sig icke endast såsom socialdemokrater, utan ock såsom svenskar.

Nå, då borde jag väl tala för herr Brantings motion. Ja, det skulle jag mycket gärna kunna göra, om ej ett hinder funnes. Jag har redan sagt, att hvarken 25-års-streckets eller utskyls-streckets bortfallande skrämmer mig. Jag vet verkligen icke, hvarför Sverige skall vara det enda land, där människovärdet och debetsedeln äro sammankopplade, och det må väl finnas andra vägar för uttagande af utskylterna än att göra riksdagsmannavalen till ett slags indrifningsanstalter. Dock fruktar jag en sak i herr Brantings senare motion (n:r 204), nämligen det föreslagna lösandet af bostadsbandet. Jag tror, att om man borttager detta band, hvartill början ju redan skett i det kungliga förslaget om proportionellt valsätt, så löser man det nödvändiga sammanhanget mellan de representerade och dem som representera, och då framtvingar man småningom parlamentarismens död. Nå väl, det finns ju många, som säga, att parlamentarismen är af ondo och att den gärna må dö. Men för närvarande behöfva vi i alla fall parlamentarismen och jag tror nog, att vi under lång tid framåt komma att behöfva den.

Herr Höjer, Stockholm:

Den reform, som nu föreligger och om hvilken vi närmast yttra oss, den proportionella valmetoden, den är något i vårt offentliga lif i sjelfva verket alldeles nytt. Jag vill ej tala om det hugskott, som den proportionella valmetoden i sjelfva verket innebar, när den 1896 af den dåvarande regeringen framlades för att försökas i några af de större städerna i den lofliga afsikten att från representationen utestänga så många radikaler som möjligt. Hvad som är ganska visst är, att detta förslag då, år 1896, om icke inom Första kammaren så åtminstone inom den Andra, fattades såsom ett mer eller mindre oskyldigt skämt. Vid 1902 års riksdag åter kom den proportionella valmetoden för första gången på fullt allvar upp på dagordningen, icke blott i form af en motion af min ärade vän, herr Branting, utan äfven i en reservation af reservanter inom konstitutionsutskottet för att därpå af den Första kammaren förbindas med rösträttens utsträckning till den Andra. Och då uppfattades denna valmetod som en af dessa många, mycket omtalade effektiva garantier (Se herr Höjers yttrande 1902 — här förut), som den Första kammaren den tiden, liksom den gör än i dag, gick och sökte med ljus och lykta. Därefter har vår regering, på grund af diskussionen i och skrifvelsen från riksdagens båda kamrar år 1902, fullkomligt lojalt upptagit det proportionella valsättet och framlagt förslag därom för riksdagen; och nu sätter regeringen i fråga och, efter hvad jag kan finna, sätta äfven det svenska folkets representanter i Andra kammaren — åtminstone deras flertal — också i fråga, att vårt svenska folk redan efter förloppet af två år skall vara klappadt och klart att antaga en så genomgripande reform, hvilken i många stycken

ovillkorligen måste stöta det svenska folkets gamla vanor och föreställningar. Jag för min del, mina herrar, har läst Sveriges historia alldeles för länge och alldeles för grundligt för att ett enda ögonblick kunna tro, att svenska folket redan efter två, eller låt oss säga fyra år, skulle vara moget för den reform, som ligger i det proportionella valsättet.

Herr Lindhagen, Stockholm:

Det har i allmänhet icke af någon talare framhållits, att i sjelfva verket det proportionella valsättet, tillämpadt på sådana val, som här äro i fråga, möjligen icke så sjelffallet skulle i tidernas längd leda till en lycklig samhällsutveckling. Hvad säges nu till försvar för detta valsystem? Jo, det säges, att det skall bereda tillfälle för olika meningar att göra sig gällande. Men, mina herrar, meningarna kunna vara riktiga eller oriktiga, allt sedt i seklernas ljus. Och det är väl de förra meningarne, som böra särskildt tillgodoses. Det finnes exempel från historien, att hela stater och folk gått under, därför att oriktiga meningar fått tillfälle att göra sig gällande. För den skull bör väl konstitutionen helst vara organiserad så, att de oriktiga meningarna lättast och fortast kunna elimineras bort. Och man kan då med skäl ifrågasätta, huruvida icke majoritetsval, där det merendels står två stora partier mot hvarandra, som måste taga hänsyn till hvarandra, modifiera hvarandra och följa med det allmänna rättsmedvetandet, äro mest egnade att eliminera bort de oriktiga meningarna och slutligen få fram de riktiga. Härvid' måste ock uppmärksammas, att det inom riksdagen gäller icke att stanna vid diskussionen, utan i första hand att komma till verkliga och verkningsfulla afgöranden. Jag kan därför knappast instämma med herr justitieministern i den del af hans anförande i går, att det vore tämligen likgiltigt, om med det nya proportionella valsystemet, såsom han föreställde sig, det skulle blifva åtta eller nio partigrupper i denna kammare i stället för nu fyra. Man måste väl säga, att med detta senare valsystem får man sannolikt lättare fram och bibehåller längst vid inflytande äfven sådana ensidiga uppfattningar, som stå i vägen för en naturlig samhällsutveckling i stort såväl som smått. Nå väl, detta är ett teoretiskt resonement, som man kan föra. Men först i praktiken visar det sig, hurudant förhållandet kommer att blifva.

Hvad för det andra angår förhållandet till Första kammaren, vill äfven jag erinra, att, ehuru nu fråga är om valen till Andra kammaren, man ofta betecknar dessa som val till "representationen". Men denna utgöres ju af Första och Andra kammaren. Om man vill, att representationen skall utgöra ett fullt exakt uttryck för folkmeningen, går det väl icke an att förbise, att det är vissa intressen, som för närvarande i Första kammaren äro företrädde på ett ytterst oproportionerligt sätt. När man nu därjämte ifrågasatt att införa ett valsystem, som skulle i Andra kammaren skapa en grundlagsstadgad högre minoritet, som framgått ur sådana stora valkretsar, att de s. k. landstingssynpunkterna kanske därvid företrädesvis kommit att göra sig gällande, då är det fara värdt, att representation för svenska folket skall än

mer blifva en synnerligen opropotionerlig representation för de intressen, som redan äro företrädda genom Första kammaren. Jag tror, att man med fog kan göra gällande denna farhåga. Och riktigheten däraf visar sig också af det förhållandet, att herr justitieministern i sitt anförande gick helt och hållet förbi denna punkt, oakadt han i andra punkter så väl bemötte invändningarna mot den kungliga propositionen.

Hvad som gör, att man måste stå ännu mera tveksam inför detta, är att denna fråga om proportionella val till endast Andra kammaren ursprungligen framförts från högerhåll såsom "en garanti" mot den allmänna rösträtten.

Herr *Sixten von Friesen*, Stockholm:

Det händer, att, när man länge arbetat på en sak och kommit till ett resultat, man finner detta resultat mycket godt, men att man sedermera, då man, efter det frågan någon tid fått hvila, åter upptager densamma till pröfning, finner, att konstverket ter sig i en annan, mindre fördelaktig dager än förut. En sådan skiftning tror jag i synnerhet ofta förekommer, när den fråga, som är under pröfning, är ny och förut jämförelsevis opröfvad, så att man vid behandlingen af densamma mera måste sysselsätta sig med teoretiska grunder än med erfarenhetsrön. Så har det här gått mig. Jag var mycket nöjd med den nu ifrågasatta proportionella valmetoden, när proportionsvalskomitén afslutat sitt arbete, men jag måste tillstå sanningen, att, när mina tankar under några månader varit upptagen af helt andra ärenden och jag därefter åter vände mig till frågans pröfning, tedde sig för mig metodens brister med en relief, som förut saknats, ja, äfven nya brister, som förut icke kommit under ompröfning, visade sig för mig. Jag vill icke trötta kammaren med att här ingå i några detaljer, och jag kan så mycket hellre underlåta detta, som afgörandet af min ställning till denna högtiktiga fråga i alla händelser skulle hafva berott af en helt annan grund.

Jag tror icke, att det svenska folket är moget för det proportionella valsättet, hvars rättvisa jag fortfarande strängt fasthåller. Jag har funnit, att den föreslagna metodens både vännar och motståndare långt ifrån alltid äro fullt förtrogna med dess innebörd och verknings sätt. Och att, när man vill tillmötesgå de lifligt närda önskningarna och berättigade förhoppningarna hos en stor del af vårt folk, göra detta på ett sätt, som står i strid med känsla och uppfattning hos en stor del af allmänheten, synes åtminstone mig, som icke kan och icke vill betrakta det proportionella valsättet såsom något slags garanti, ej öfverensstämma med statskloketens fordringar. Jag kan icke vara med om att gå till väga på det sättet: denna betänklighet mot att nu genomdrifva det kungl. förslaget kan jag för min del icke öfvervinna, och jag kommer därför icke att skänka min röst åt detta förslag.

Vägen sedan? Ja, det tillhör icke mig att nu utstaka den.

Herr *Henricson*:

Den proportionella valmetoden är enligt mitt förmenande alltför invecklad och svårbegriplig och torde icke heller lämpa sig för vår glest befolkade landsbygd. Jag tror vidare icke att den uppbäres af den allmänna folkmeningen eller kommer att uppbäras af denna, och därför vill jag icke påtvinga allmänheten en dylik metod.

Vi, som äro motståndare till det proportionella valsättet, ha nu i stället sökt att få fram ett annat förslag, och vi hafva hoppats, att äfven om Första kammaren icke i år vill antaga det förslaget, skulle den möjligtvis kunna göra det ett annat år, ifall det skulle visa sig, att detta förslag har den allmänna meningen för sig.

Med herr *Henricson* förenade sig herr *Åkerlind*.

I ett till formen elegant längre anförande — hvilket af utrymmeskäl icke här kan inflyta — yrkade herr Karl Staaff (stockholmare) afslag å det Kungl. rösträttsförslaget, i all synnerhet därför, att bland »garantierna» förefunnos fullgjord skattepligt till kommunen och proportionell valmetod.

I detta anförande instämde herrar *Hammarlund*, *Wallis*, *Beckman*, *Moll*, friherre *De Geer*, *Pettersson* i *Södertelje* och *Nordin* i *Sättna*.

•

För att ställa det af samlingspartiets män gjorda kravet på proportionell valmetods tillämpning vid val af ledamöter jämväl till Första kammaren i rätt belysning tillåta vi oss påpeka, att samlingspartiet genom *massmotion* år 1905 — underskrifven af, bland andra, *alla* dem, som därförut ifrigast framhållit att villkoret för att proportionella val skola kunna af andra kammaren godkännas, vore det, att sådan valmetod äfven tillämpas på valen till första kammaren — *uttryckligen* framhållit att om ock första kammaren skulle vilja antaga proportionell valmetod jämväl vid val till Första kammaren, så motsatte sig de 80 motionärerna likväl att sådan valmetod tillämpades på Andra kammaren — och då förslag om proportionella val för Första kammaren förelåg på Andra kammarens bord, understöddes detta *allenast från landtmannahäll*, därifrån det erhöll 99 röster mot 123 — af socialister och samlingspartister.

*

Slutligen tillåta vi oss att här återgifva ett par anföranden af Andra kammarens mest framstående män, hvilka i kammaren åhördes med stor uppmärksamhet.

Talarne i fråga voro:

Herr *Waldenström*, som yttrade:

Herr talman, mina herrar! Bland de mest graverande anmärkingar, som gjorts mot den kungliga propositionen och de motioner, som därmed sammanhänga, är, att man föreslagit proportionella val endast till Andra kammaren och icke på samma gång till den Första.

Det må nu vara en mer eller mindre berättigad anmärkning det där; men å andra sidan bör man besinna, att hvad riksdagen år 1902 begärde, det var ett förslag till rösträttsreform med proportionella val för A n d r a kammaren. Om någon ändring i valsättet till Första kammaren var då icke tal.

Man måste därför, synes det mig, hålla regeringen räkning för, att den lojalt framlagt ett sådant förslag. Det har utarbetats genom en komité, som fullgjort sitt uppdrag på ett sådant sätt, att det både af vänner och motståndare vunnit det amplaste loford, så till vida som man allmänt erkänt, att det utgör det mest lyckade sätt för frågans lösning, i fall den för närvarande skall lösas på proportionalitytens grund.

Hvad för öfrigt beträffar proportionella val till Första kammaren, torde herrarna inse, att det möter mycket större svårigheter att tillämpa dem där, än hvad förhållandet är med proportionella val till Andra kammaren, därför att Första kammarens ledamöter väljas för nio år. Det proportionella valsättet fordrar, att man har suppleanter till de valda ledamöterna, och det blir väl ganska svårt, synes det mig, för att icke tala om annat, att ställa till med proportionella val för nio år med suppleanter, allrahelst då för Första kammaren inga valperioder gifvas, utan den ena ledamoten väljes då, en annan då, hvar och en för nio år.

Man har här sagt, att svenska folket enhälligt uttalat sig emot det föreslagna proportionella valsättet. Ja, jag vet icke, på hvad grund man kan säga det. Man har hållit åtskilliga folkmöten här och där; man har läst upp förut redigerade och tryckta resolutioner, och dessa hafva antagits. Skola vi kunna anse, att detta är ett uttryck för svenska folkets enhälliga önskan? Är det Folkets hus eller Riksdagens hus, som är den plats, där svenska folkets önskingar ges sig tillkänna? Det är frågan, jag ville göra.

Svenska folket skall naturligtvis få tillfälle att uttala sig om det förslag, som riksdagen till äfventyrs kommer att antaga här i kväll eller i natt. Men detta skall icke ske på några folkmöten, utan det skall ske vid nästa val; då får man böja sig för hvad folket genom valen ger för besked. Men att tala om, att några folkmötens antagande af redan uppgjorda resolutioner skulle vara uttryck för folkets enhälliga vilja, det måste jag från min ståndpunkt protestera emot. De,

som samlas på folkmöten, ha ingen rätt att säga sig representera hela svenska folket.

Det var ett yttrande här, som på det högsta öfverraskade icke endast mig, utan säkerligen hela kammaren. Det var det yttrande, som vi hörde af herr von Friesen från Stockholmsbanken. Svårligen torde någon af kammarens ledamöter hafva väntat något sådant, när man ju vet, huru kraftigt han förut framhållit den proportionella valmetodens rättvisa och riktighet samt inom rösträttskomitén kämpat för, att detta skulle i dess betänkande uttalas. Komitén hade af K. M:t fått i uppdrag allenast att yttra sig om det tekniska, att utreda de tekniska frågor, som sammanhånga med den proportionella valmetoden. Men den hade icke något uppdrag att utlåta sig om det proportionella valsättets rättvisa eller orättvisa, lämplighet eller olämplighet. Icke förty har komitén emellertid ytterst kraftigt och med stor klarhet framhållit de proportionella valen såsom de enda rättvisa och riktiga, i fall man ville, att folket i dess helhet skulle för de olika skiftningarna i åsikter få ett uttryck i representationen. Herr von Friesen vidhöll också nu i sitt anförande, att den proportionella valmetoden är rättvis; det ville han icke ge efter — andra ha ju förklarat, att den icke utgör någon garanti för rättvisa — men han menade, att svenska folket icke var moget för dess genomförande. Jag förstår icke riktigt detta. Står verkligen svenska folket så lågt, att det icke kan, låt vara i början med svårighet, dock efter någon tid ganska lätt finna sig uti en sådan valmetod? Det kan ju hända, att herr von Friesen känner svenska folket bättre än jag och många andra med mig; men för min del tror jag, att det skall kunna låta sig göra. För den sakens skull böra vi alltså icke afvika från den enda rättvisa principen. Tillämpningens svårigheter får man lära sig öfvervinna.

Komitén har kraftigt betonat det orättvisa uti majoritetsval, särskildt majoritetsval med enmansvalkretsar. Vid sådana val betyda 51 proc. allt och 49 proc. ingenting. Och jag hemställer till herrarna, om det kan vara skäl att i sammanhang med en så väsentlig utsträckning af rösträtten, som nu är i fråga, låta ett sådant förhållande bestå. Jag kan icke vara med därom.

Man har såsom en anmärkning mot det föreliggande förslaget också sagt, att det försvagar Andra kammarens ställning i förhållande till den Första. I Första kammaren har jag hört raka motsatsen. Man har där uttalat tvekan om antagande af detta förslag, just därför att det skulle försvaga Första kammarens ställning gent emot den Andra. Hvilkendera som har rätt i detta fall, det må hvar och en inom sig själf försöka att afgöra.

Här har nu talats om de svårigheter, som skulle uppkomma med t. ex. skattestrecktet. Ja, men hvilka gränser man än må uppdraga, så skola alltid svårigheter och oegentligheter uppkomma vid sjelfva gränserna. Så har man t. ex. talat om luffare, som på flera år aldrig betalt någon skatt, men ett tu tre komma och uppenbara sig vid den ena eller den andra vallokalen och rösta, under det mången hederlig

och präktig medborgare af en eller annan tillfällig anledning vore beröfvad rösträtt. Detta är vid den ena gränsen. Å andra sidan talas det i mycket ömmande ordalag om personer, som till äfventyrs af sjukdom äro förhindrade att betala sin skatt och som därför skulle mista sin rösträtt. Detta är vid den andra gränsen. Men alla de, som ligga mellan gränserna, dem talar man icke om. Och tro nu herrarna, att sådana där gränssfall komma att ha någon betydande inverkan på valen eller på kammarens karaktär? Jag tror det icke och herrarna icke heller.

Det är ju alldeles omöjligt att draga upp en gräns, utan att några svårigheter uppstå. Det är blott en enda gräns, som därifrån gor undantag, och det är könsgränsen, skillnaden mellan män och kvinnor, i fall en sådan gräns skall finnas. Låt oss t. ex. tänka på åldersgränsen, som ju alltid måste finnas. Om jag antager, att man, såsom K. M: t föreslagit, skall, för att vara röstberättigad, ha fyllt 25 år under året näst före valet, så händer det t. ex., att en person födes på natten mellan den 31 december och den 1 januari, en half timme efter klockan tolf. Denna halftimme kan då göra, att han blir utan rösträtt i tre år. Skulle man icke kunna göra en ömmande historia af den "orättvisan" också? Men ännu mer ömmande kan den bli. Det kan nämligen tänkas, att hans moder föder tvillingar, och att den andre gossen födes en halftimme före kl. 12. Detta kan inverka på valrätten ända till den grad, att den senare får rösta vid riksdagsmannaval tre år tidigare än den förre. Men härtill kommer ytterligare, att en persons födelsedag kan vara felaktigt antecknad i kyrkoboken. Jag är sålunda sjelf i Luleå stads kyrkobok född ett dygn tidigare än i min mors sängkammare. Och visst kan man, om man så vill, måla en politisk tafla äfven på en sådan botten.

Men om det här föreliggande förslaget antages till hvilande, så har man därmed icke vunnit ro och frid, det är också en af de invändningar, som man gjort. Men tro då herrarna eller opponenterna sjelfva, att man vinner ro och frid, hvilket förslag man än antager? Antag herr Brantings förslag, har man väl då vunnit ro och frid? Antag herr Staffs förslag, har man väl då vunnit frid och ro i landet? Nej, hvilket förslag man än antager, nog komma motioner att väckas och agitation att bedrifvas för att få en förändring, mer eller mindre väsentlig, till stånd. Det sades, att om vi antaga K. M: ts förslag, så komma rösträttsstriderna att flamma upp mycket värre än förr. Ja, det tror jag också, och man skall icke vänta något annat, hvilket förslag man än må lyckas genomdrifva. Taga vi det kungliga förslaget såsom hvilande, då skall folket naturligtvis till nästa val pröfva det, diskutera det och sedan genom valen uttala sitt gillande eller ogillande däraf. Det är den naturliga gången, och det bör så vara. Jag kan icke förstå, att man skall rygga tillbaka för det, äfven om slitningar för tillfället uppstå. Himmelshöga böljor lägga sig ock en gång.

Bland dem, som ifrigast talat emot de proportionella valen här i dag, var herr Höjer på Stockholmsbänken. Han förlöjlidade hela det

proportionella systmet och betraktade det såsom en orättvisa, såsom en olycka, o. s. v.

År 1902 den 15 maj, d. v. s. för jämnt 2 år och 3 dagar sedan, sade samme herr Höjer mot herr Pehrson i Törneryd, då denne uttalat sig om önskvärdheten af lika representation för stad och land, "ja", sade herr Höjer, "det är en vacker tanke, en tanke, hvars principiella riktighet jag fullkomligt erkänner, och den tanken skulle, om jag finge råda, ovillkorligen genomföras i samband med en rösträttsreform på programmet: allmän rösträtt, proportionella val och så lika representationsrätt mellan stad och land, men väl förståendes — för att afskära all möjlighet till klassmotsatser — på det sättet, att de mindre städerna skulle välja tillsammans med kringliggande landsbygd". Ja, detta är på pricken hvad K. M.:t nu föreslår. Men på 2 år och 3 dagar har herr Höjer förvandlats till raka motsatsen mot, hvad han då var. Herr Höjer får ursäkta, att särskildt jag drager fram detta till erinran om vårt ordskifte i dechargedebatten. Herr Höjers politiska utveckling går bra mycket fortare än min.

Som herrarne veta, vill herr Höjer ständigt framstå såsom icke blott liberal, utan riktigt extra-liberal. Det förslag, som nu föreligger, var alltså för 2 år och 3 dagar sedan extra liberalt; nu är samma förslag en olycka, som de konservativa vilja draga öfver vårt land, nu skulle det vara något rent förskräckligt, om vi toge det o. s. v.

Jag klandrar naturligtvis icke herr Höjer, därför att han blir visare för hvarje dag, såsom en talare här en gång i kammaren sade. Men det händer också, att människor bli dummare för hvarje dag. Dock skall man icke heller för det klandra dem, ty de rå icke för det.

Under dagens och gårdagens lopp, liksom många gånger förut vid liknande tillfällen i Andra kammaren, har man fått höra mycket talas om England, och huru England har allmän rösträtt, och huru bra det där går. Men herrarne borde dock besinna, att underhuset i det engelska parlamentet är helt annorlunda situeradt än Andra kammaren hos oss. Underhusets ledmöter hafva inga arvoden. Och vilja verkligen herrarna ha allmän rösträtt i Sverige med borttagande af det arvode, som riksdagsmännen här åtnjuta? Skulle herrarna vilja göra det omöjligt för mindre bemedlade män att vara riksdagsmän och i stället fylla Andra kammaren med endast rika personer? Jag tror icke, att någon enda af herrarna vill hafva allmän rösträtt för sådant pris. Men när man talar om den allmänna rösträtten i England, hvarför berör man då aldrig denna högst väsentliga skillnad?

Herr talman! Det är sant, att den proportionella valmetoden är något nytt och opröfvadt. Men detta kan i och för sig icke vara något skäl för, att vi skulle förkasta densamma. Är den bara rättvis, så må man försöka att genomföra den på lämpligaste sätt. Det är så vanligt här i riksdagen och i Sverige för öfrigt, att man nödvändigt skall söka föredöme till allt i främmande länder — det är, som om man icke tordes gräfva en grop här, utan att först höra efter, om man vågat gräfva någon grop också i utlandet. Hafva vi då icke något själfständigt omdöme här? Kunna vi icke vedervåga att taga ett enda steg själfva, oberoende af hvad t. ex. några kantoner i Schweiz eller hvad

man i England gjort? Skola vi nödvändigt såsom omyndiga alltjämt trampa i andras fotspår? Finna vi en sak vara riktig, hvarför icke då någon gång frimodigt gå i spetsen och låta andra länder komma till oss för att hämta lärdom af oss? Jag tror icke, att vi behöfva förakta oss sjelfva på sådant sätt, som nu ofta sker.

Herr *Hellström*, som yttrade:

Herr talman, mina herrar! Jag är vald på ett frisinnadt program, och de socialister, som i min valkrets deltog i riksdagsmannavalet vid det tillfälle, då jag valdes, röstade på mig. Jag tillhör också liberala samlingspartiet. Men jag kommer i dag att rösta för Kungl. Maj:ts förslag i rösträttsfrågan.

Då emellertid flertalet af mina partikamrater i denna fråga intaga en helt annan ståndpunkt än jag, anser jag det vara min skyldighet att vid detta tillfälle angifva de skäl, som gjort, att jag intagit denna ståndpunkt och hvilka jag för min del anser vara af den natur, att de kunna rättfärdigas äfven från frisinnad ståndpunkt.

Jag förnekar visserligen icke, att majoritetsval i enmansvalkretsar från ren partiståndpunkt komma att i första hand vara till större fördel för det liberala partiet här i landet än Kungl. Maj:ts förslag kommer att bli.

Med det proportionella valsättet komma nämligen de olika partierna att bli i Andra kammaren representerade i samma proportion, som de förekomma ute i landet. Och då i Sveriges rike finnas, efter hvad jag tror, alltid kommer att finnas icke blott venstermän, utan äfven högermän, så kommer det proportionella valsättet att medföra, att i Andra kammaren alltid kommer att finnas icke endast venstermän, utan äfven ett så stort antal högermän, som svarar mot högermännens antal ute i landet. Detta anser nu flertalet af mina partikamrater vara orättvist. Jag anser det däremot på skäl, som jag sedermera skall framhålla, icke endast rättvist, utan äfven till gagn för framtidens reformarbete.

Det andra valsättet — majoritetsval i enmansvalkretsar — kommer däremot att tillföra venstern en mycket större öfvervikt i Andra kammaren, än denna skulle få, ifall äfven högern blefve representerad i samma proportion, som högern förekommer ute i landet.

På grund af den utredning, som blifvit förebragt i Kungl. Maj:ts förslag, veta vi ju allesamman, att om den allmänna rösträtten infördes — vi må få hvilket valsätt som helst — så komma i den nya

valmanskåren att jämte hvarje gammal valman uppträda två nya valmän. Det är ju gifvet, att icke alla dessa nytillträdande valmän komma att rösta för venstern. En del kommer nog att rösta för högern. Men nog vet vi alla, att icke är det hos de små och ringa i samhället, som högern söker sitt stöd. Jag tror icke, att man säger för mycket, om man säger, att en mycket stor majoritet, kanske de allra flesta af de nytillträdande valmännen, som utgöras af dem, som nu stå under strecket, komma att rösta med venstern. Detta är något, som jag för min del anser vara som sig bör. Men vi veta också af erfarenheten från andra länder, där man har allmän rösträtt, att, om ett visst parti

förfogar öfver en mycket stor majoritet, det också eger mycket stor utsikt att få in i representationen ett mycket större antal representanter än som motsvarar partiets eget antal.

En af våra radikalaste professorer — jag förmodar att de herrar, som känna professor Charlier, icke vilja påstå, att han går högerns ärenden — har med siffror, hämtade från Tyskland, visat, att, om ett parti förfogar inom valmanskåren öfver två tredjedelar af valmännen, det har utsikt att få så godt som alla platser i representationen. Och för öfrigt — att det kommer att gå på det sättet, där-om hafva vi erfarenhet från vårt eget land i fråga om sammansättningen af Första kammaren, där majoritetsvalen icke verkat på önskvärdt sätt.

Då man nu vet, att för hvar och en af de gamla valmännen komma att tuppträda två nya, och det vidare är sannolikt, att det kommer att blifva en mycket stor majoritet för vensterpartiet, så är det tydligt, att venstern har i första hand allt att vinna på att antaga majoritetsval i ensmansvalkretsar, då man endast tager hänsyn till representanternas numerär i Andra kammaren. De proportionella valen gifva icke någon sådan vinstpremie åt vårt parti, utan vi få nöja oss med att i denna kammare få endast så många representanter, som motsvarar vårt antal ute i landet.

Detta anser nu flertalet af mina partikamrater vara orättvist, emedan de, såsom det säges i herr Staaffs m. fl. motion, anse, "att det intresse, som redan genom den kommunala röstskalan fått en särskildt anordnad representation i Första kammaren, genom det proportionella valsättet skulle erhålla en möjlighet till ytterligare särskildt anordnad representation i Andra kammaren."

Det är tydligen här, som vi hafva kärnpunkten i sjelfva stridsfrågan. Det gäller tydligen: skall Andra kammaren komma att representera hela svenska folket eller skall Andra Kammaren komma att representera endast venstern, d. v. s. ett visst parti. De, som här i dag göra anspråk på att ensamma anses såsom representanter för det frisinnaade Sverige, svara helt käckt, att Andra kammaren bör vara en vensterns representation, ty högern är nog representerad i Första kammaren. Men fastän jag i denna fråga befinner mig i en ohjälplig minoritet inom mitt parti, vågar jag dock vördsamt uttala mitt bestämda påstående, att detta är oriktigt. Det riktiga svaret på frågan är, att Andra kammaren bör representera hela det svenska folket, och jag vågar äfven hålla före, att detta påstående hvilat på en sannt frisinnad grund.

Hvarför ha nu mina partikamrater intagit denna ståndpunkt, som jag icke anser vara frisinnad, utan betraktar som en partiståndpunkt? Det är tydligen af fruktan för, att Andra kammaren, vald efter det proportionella valsättet, icke skall komma att kunna göra sin vilja gällande gent emot Första kammaren eller att vi, såsom det heter, skulle i Andra kammaren få ett stort Första-kammare-annex.

Jag anser, att denna farhåga har på ett mycket öfvertygande sätt blifvit vederlagd af chefen för justitiedepartementet. Han har visat, att om man går så långt i sin definition på Första kammareintresset,

att man räknar till representanter för detta intresse hvar och en, som har en inkomst af minst 2,000 kronor utaf arbete eller minst 600 kronor af fastighet, man ändå icke skulle komma till större antal representanter för de mera burgna i samhället än 130,000 af omkring 1 miljon valmän.

Härtill ha herr Staaff och hans medmotionärer gjort en del moträkningar och sökt med siffror visa, att äfven med dessa utgångssiffror skulle de mera burgnas representanter under vissa förutsättningar kunna uppgå till 41 à 42 ledamöter af denna kammare.

Då nu Första kammaren eger 150 medlemmar, skulle man således genom att sammanlägga siffran 150 med 41 eller 42 komma till 191 eller 192, och då man nu för att få igenom en fråga i gemensam votering icke behöfver mer än 191 röster, skulle därigenom vara visad faran af att detta de mera burgnes intresse i riksdagen skulle kunna göra sig gällande på ett mindre lämpligt sätt. Äfven om förutsättningen för dessa beräkningar vore riktig, hvilket jag för min del förnekar, anser jag i allt fall icke, att den slutsats, till hvilken liberala samlingspartiets medlemmar kommit, kan anföras såsom ett skäl mot det proportionella valsättet. Det visar ju nämligen ingenting annat än att, om det proportionella valsättet infördes, den möjlighet skulle kunna inträffa, att Första kammaren i något enstaka undantagsfall skulle kunna vinna i gemensam votering. Men jag ber herrarna vara goda att lägga märke till under hvilken förutsättning detta skulle kunna inträffa. Det fordras först och främst, att Första kammarens samtliga 150 medlemmar skulle stå såsom en man i den föreliggande frågan, och när inträffar detta? Det fordras vidare, att i Andra kammaren 41 eller 42 ledamöter af medelklassen, till hvilken jag förmodar att man i detta fall äfven får räkna hemmansegareklassen, skulle stå fullt eniga. I hvilken fråga kommer något sådant att inträffa? Jag tror att, om det inträffar, det vore i frågor af sådan beskaffenhet, att flertalet af de 77 eller 78 personer, som undertecknat herr Staaffs motion, gärna skulle se, att den mera betänksamma delen af representationen i det fallet finge sin vilja igenom.

Men det är naturligen något annat, som afses med detta. Det afses naturligen därmed, att det frisinnade partiet inom riksdagen skall under alla omständigheter ega absolut majoritet i representationen och således kunna bestämma alla gemensamma voteringar för att sedan kunna använda detta såsom ett maktmedel mot Första kammaren.

Då jag nu tager hänsyn till detta förhållande och en hel mängd andra förhållanden, som jag nu icke kan gå in på, såsom t. ex. förslaget, att vi här i Stockholm skulle hafva flermansvalkretsar o. s. v., så finner jag till fullo, att nog komma majoritetsvalen i enmansvalkretsar i första hand att gynna det liberala partiet i Sverige. Men jag är icke öfvertygad om, att det kommer att verka gagnande för den politiska utvecklingen i landet. Med majoritetsval i enmansvalkretsar hafva vi visserligen utsikt att få in i Andra kammaren ett långt större antal af våra partivänner, än vi kunna få om det blefve proportionella val. Då få vi åtnöja oss med samma fördelar, som alla andra par-

tier få, nämligen att erhålla samma antal, som motsvarar partiets numerär ute i landet. Vidare skulle vi genom majoritetsval vinna den stora fördelen, att i första hand de liberala och, sedan det s. k. upplysningsarbetet hunnit verka, äfven socialisterna komma att få absolut majoritet inom hela representationen. Detta vinna vi icke, om vi få proportionella val, och detta anser nu flertalet af mina partikamrater vara så orättvist och så olyckligt, att de då hellre låta hela rösträttsfrågan förblifva olöst.

Jag ser emellertid denna fråga från en annan synpunkt än mina partikamrater. För min del gäller frågan icke, hvilken lösning kommer att för mitt parti vara den förmånligaste, utan hvilken lösning kommer att för ett framgångsrikt reformarbete här i landet vara den fördelaktigaste.

Låt om oss tänka efter, huru det kommer att ställa sig i det ena eller andra fallet.

Om vi få proportionella val, kommer Andra kammaren att utgöra ett, så vidt möjligt troget uttryck för hela landets mening; Andra kammaren kommer att representera hela det svenska folket såväl högeren som venstern och de olika meningsgrupperna komma att blifva representerade i samma förhållande som de förefinnas ute i landet. Få vi däremot majoritetsval i enmansvalkretsar, kommer Andra kammaren icke att i samma grad blifva en hela svenska folkets representation; visserligen kommer den att representera en mycket stor del, men högeren blir icke alls eller åtminstone mycket ofullständigt representerad i kammaren.

Huru kommer detta nu i sin ordning att inverka på de båda kamrarnes ställning till hvarandra? De proportionella valens motståndare säga, att, om de proportionella valen införas, komma de att högst väsentligt försvaga Andra kammaren till fördel för Första kammaren. Detta gäller naturligtvis ekonomiska frågor, som äro föremål för gemensam votering, och naturligen har man äfven förutsett, att det i viss mån kommer att gälla äfven andra frågor, i den mån som partiledningen kommer att använda dessa gemensamma voteringar såsom tumskruf på medkammaren. Men jag har emellertid icke den uppfattningen, att Andra kammarens ställning i grund och botten kommer att blifva lidande på de proportionella valen, ty alla frågor, som icke äro af ekonomisk natur, afgöras genom båda kamrarnas samstämmiga beslut, och det förefaller mig alldeles uppenbart att, om Andra kammaren kan sägas representera hela svenska folket, den gent emot Första kammaren kommer att intaga en mycket starkare ställning, än om man endast kan säga, att den representerar en del och Första kammaren en annan del.

Om det gäller att få igenom ett reformförslag och båda kamrarna från början äro af olika uppfattning, så synes det mig uppenbart, att det för Första kammaren måste bli mycket lättare att sätta ett segt och långvarigt motstånd mot förslaget, om vi hafva Andra kammaren sammansatt genom majoritetsval i enmansvalkretsar. Med ett visst moraliskt och politiskt berättigande skola Första kammarens ledamöter kunna säga: visserligen har Andra kammaren med

stor majoritet uttalat sig för detta förslag, men Andra kammaren representerar icke hela svenska folket, utan endast venstern, och det är därför vår skyldighet att bevaka deras intressen, som icke äro representerade i Andra kammaren. Men i fall vi fått Andra kammaren så sammansatt, att alla svenska folkets meningsskiftningar där äro företrädde, måste det i längden blifva svårt för en Första kammare att motsätta sig Andra kammarens vilja.

Och ser jag i sammanhang därmed på möjligheterna och förutsättningarna för ett framgångsrikt reformarbete här i landet, kan jag icke finna annat, än att detta måste vinna på att få denna valordning införd. För ett framgångsrikt reformarbete tror jag det är af stor vikt, att de olika åskådningarnas anhängare blifva i tillfälle att komma till tals med hvarandra. Men få vi en från så godt som alla högerelement rensad Andra kammare och en från alla vensterelement rensad Första kammare, så komma de olika åskådningarnas representanter icke till tals med hvarandra, det blir en strid med röstsedlarna, då och då interfolierad af en och annan kompromiss, föranledd af de gemensamma voteringarna. Men att detta skulle vara till gagn för det framtida reformarbetet, vågar jag bestrida.

Som jag redan nämnt, förutsätter jag, att vi, om icke nu, så dock i framtiden skola få proportionella val införda äfven för bildande af Första kammaren. Det är ju visserligen sannt, att Första kammaren för närvarande motsätter sig en dylik fordran. Det är beklagligt, att den också har kommit att göra denna fråga om valsättet till en partifråga på samma sätt som flertalet af liberala samlingspartiet gjort. Men komma de proportionella valen att införas vid val till Andra kammaren, torde det med stor sannolikhet kunna förutsägas, att den proportionella valmetoden äfven kommer att arbeta sig fram på andra områden. Detta är från frisinnad synpunkt en mycket beaktansvärd omständighet. Jag anser nämligen, att Första kammarens sammansättning, så som den nu har utvecklats, är allt annat än tillfredsställande. Och jag anser, att det för de frisinnade vore af vikt att på sitt program upptaga frågan om en modifikation af Första kammarens sammansättning. Men huru skall detta gå till, om vi få majoritetsval till Andra kammaren, kan jag icke inse. Däremot, om vi få proportionella val till Andra kammaren införda, vinna vi från frisinnad synpunkt den fördelen, att vi då också med utsikt till framgång kunna upptaga fordran på, att denna valmetod äfven skall användas vid val till Första kammaren.

Den ståndpunkt, som de frisinnade i denna fråga hafva intagit, anser jag för min del — det få mina partikamrater ursäktas, att jag säger — vara kanska tröstlöst.

Förra året lämnade vi en af våra fordringar å sido och öfvergingo till Fläsbroförslaget. I år hafva vi lämnat en del andra fordringar, och det skulle icke förvåna mig, om vi före slutet af denna debatt skulle få höra någon uppträda och yrka bifall till herr Johanssons till Mossebo förslag, om man därmed skulle hafva större utsikt att få K. M.:s förslag omkullkastadt.

Men antag, att mina partikamrater icke behöfva gå så långt som

till Mossebo, utan att partiet kan få majoritet för sin rösträttsreform, huru kommer då saken att i fortsättningen ställa sig? Naturligtvis tror ingen, att Första kammaren tager detta rösträttsförslag; och icke heller torde det blifva så synnerligen lätt att få bukt med Första kammaren. Det borde icke i denna församling vara nödvändigt att erinra, att vi icke kunna få ett rösträttsförslag igenom, som Första kammaren icke accepterar, på annat sätt än genom revolution. Det fordras att hafva Första kammarens bifall; och den som känner Första kammaren och dess sammansättning torde icke göra sig några illusioner, att Första kammaren skall antaga liberala samlingspartiets rösträttsförslag, då den en gång varit med om ett så frisinnadt förslag som K. M.:ts. Visserligen är det icke frisinnadt för den yttersta vinstern i denna kammare, men för Första kammaren är det säkerligen ett ofantligt frisinnadt förslag. Hvad återstår då för att få bukt med Första kammaren? I första hand skola vi naturligtvis ordna med valen till hösten så, att vi få in så många motståndare till K. M.:ts förslag som möjligt. Men det torde icke komma att räcka; vi måste hafva något annat. Då återstår icke annat än kraftigare påtryckningsåtgärder, storstrejk och en hel del andra folkrörelser, som vi nu icke veta, hvart de kunna leda. Men hvad vi veta, det är, att i fall K. M.:ts förslag nu faller och om det på grund af Första kammarens motstånd skulle anses nödvändigt att använda dessa påtryckningsåtgärder och de första gevärssalfvorna skulle komma att smattra, icke vore de, som då för denna saks skull vore ute och demonstrerade, icke vore de ute för att stödja herr Staaffs och hans medmotionärens nuvarande förslag, utan det vore nog något annat, som de då fordrade.

Dem af mina partikamrater, som låta sina åsikter i denna för landet så viktiga fråga bestämmas af mötesuttalanden och resolutioner, vill jag vördsamt anmoda att något bättre taga hänsyn till tidens tecken. De möten, som uttalat sig för liberala samlingspartiets motion, äro ganska få. Det händer, att framställningarna i tidningarna varit sådana, att man kunnat få en annan uppfattning. Men jag tror icke, att det är många, som uttalat sig för samlingspartiets motion, utan de flesta hafva uttalat sig för herr Brantings.

Jag kan i detta hänseende anföra ett ganska betecknande fall. Före min nedresa till Stockholm sammankallade jag mina valmän till ett möte och redogjorde för min ståndpunkt i frågan. Denna redogörelse måtte icke hafva behagat en del af mina partikamrater i Stockholm, ty frisinnade landsföreningens förtroenderåd, hvars ordförande vi hafva på Stockholmsbänken, skickade i påskas upp en person till Luleå, som skulle litet bättre redogöra för den proportionella valmetoden. Det föreslogs en resolution, däri man blott skulle uttala sig mot proportionella val. Men då steg en socialist fram och sade: "Nej, vi skola icke blott säga, hvad vi icke vilja, utan äfven hvad vi vilja, och jag föreslår den socialistiska resolutionen." Sedan antogs också denna. Beträffande mötet säger en Luleåtidning: "Synnerligen belysande för i hvilken grad samlingspartiets rösträttspolitik förlorat förtroende hos allmänheten var resultatet af omröstningen vid det här i Luleå annandag påsk hållna opinionsmötet.

Ehuru den från det liberala högkvarteret hitsända agitatorn upprepa-
de gånger i de mest bevekande ordalag bönföll om att mötet skulle
antaga det resolutionsförslag, som kunnat tagas till intäkt för sam-
lingspartiets ståndpunkt, förmådde detta förslag vid omröstningen
samla icke ens ett tiotal anhängare, medan det öfvervägande flertalet
af mötesdeltagare, som torde hafva uppgått till betydligt öfver två-
hundra, anslöt sig till den socialdemokratiska motionen." Det gick
sålunda för förtroenderådets förtroendeman ganska illa, men han hade
ett medel att råda bot på detta. Ty då jag kom till Stockholm fick
jag se, att det kommit till Dagens Nyheter, Dagen, Aftonbladet m. fl.
tidningar ett privattelegram af följande lydelse:

"Ett talrikt besökt möte i rösträttsfrågan hölls annandag påsk
i Luleå, hvarvid efter ett inledningsföredrag af templarchefen K.
Ekman från Eskilstuna mötet enhälligt uttalade sig mot det proportio-
nella valsättet." Men hvad det uttalade sig för, fick man icke
veta, och i fredagsnumret af Socialdemokraten står ett aftryck af
samma notis, utan att man får någon aning om, hvilket uttalande
gjorts af Socialdemokratens partivänner där uppe. Man skulle kunna
säga en hel del saker om detta sätt att skapa opinion, och jag tror,
att mina partikamrater icke skola tala för högt om den allmänna opi-
nionen. Det är visserligen sannt, att detta telegram icke var någon
osanning; det var bara en så kallad opportun sanning.

Hvad som är sannt i detta fall är, att den allmänna opinionen,
om man skall bedöma den efter mötesresolutioner, icke har uttalat
sig för det liberala partiets, utan för det socialdemokratiska partiets
ståndpunkt. Och jag undrar, huru många i denna kammare tro, att
vi under en öfverskådlig framtid kunna förmå Första kammaren att
antaga herr Brantings förslag.

Jag är emellertid icke en sådan rösträttsvän, att jag vill hålla
flera hundra tusen valmän, som nu stå under strecket, beröfvade den
politiska rösträtten, endast därför att jag icke på samma gång, som
rösträtten utsträcker, kan få antagen en valmetod, som bereder mitt
parti större fördelar vid tillsättande af platser i Andra kammaren än
andra partier. Det må vara sannt, att majoritetsval skulle i första
hand mera gagna det frisinna partiet från vissa synpunkter sedt;
det må vara sannt, att flertalet liberaler för närvarande motsätter
sig K. M.:s förslag; det må vara sannt, att flertalet af mina valmän
kanske komma att motsätta sig detta förslag, så att det möjligen är
en af de sista gångerna jag talar från denna plats. Men för mig är
det någonting annat, som går framför hänsynen till partiet
och dess mer eller mindre omtvistade fördelar, någonting annat, som
går framför hänsynen till, om jag eller en annan skall representera
min valkrets, och det är hänsynen till rätt och billighet samt hän-
synen till fosterlandet och dess väl. Då jag anser dess intressen bäst
betjenta af, att vi nu få allmän rösträtt införd i landet, och att vi där-
jämte få en valmetod, som, om den icke är sådan, att den oskäligt
gynnar ett visst parti, i stället lämnar rättvisa åt alla, äfven mina poli-
tiska motståndare, så skall jag, herr talman, tillåta mig att förena
mig med herr Bergendahl i det yrkande han gjort.

Häruti instämde herrar *Emthén, Granlund, Zimdahl, Lund, Roos, Tamm, Mallman, Reuterskiöld, af Burén, Almquist, Pantzarhielm, Öberg, Sandquist, Pettersson i Tjärsta, Lundin, Lindgren i Örebro, Vahlquist, Svensson i Skyllberg, Gustafsson i Sjögesta och Lindewall.*

En käpphäst, som ofta blifvit använd af de radikale för att göra alla dem misstänkta som velat vara med om proportionella val vid riksdagmannaval, har varit talet om att Första kammaren och högermännen alltid motsatt sig införandet af proportionell valmetod för riksdagens utskott. Det är nog med synnerlig saknad för de radikale, som denna »käpphäst» nu måste lämnas, vid det förhållande att riksdagens båda kamrar 1905 beslutat utredning och förslag härom, därvid den stora majoriteten i Första kammaren lifligt uttalade sig för en sådan valmetod till utskotten. — Få nu se om icke de radikale skola jämväl i den frågan svika, då afgörandets ögonblick kommer.

Äfven torde det såsom synnerligen anmärkningsvärdt böra för valmännen här påpekas, att man från s. k. frisinnadt håll nu vidtager ansträngande åtgärder för att ur riksdagen kunna *aflägsna alla* dem, hvilka fortfarande vilja understödja det skrifvelseförslag, som de frisinnade så varmt förordade år 1902 — i all synnerhet äro de af dem, som tillhöra »Samlingspartiet», utsatta för förföljelser och sanningslösa uppgifter af alla slag.

Vi äro emellertid förvissade om att de verkligt frisinnade valmännen landet rundt skola till sitt rätta värde uppskatta och beakta de råd och meddelanden, som i sådant afseende under valrörelsen nu så välvilligt lämnas af ledande politici — i Stockholm.

De »frisinnades» *beundrandsvärda vingleri* i rösträttsfrågan gifver oss väl grundad anledning att rösträttsledningen, utgången ifrån Folkets hus i Stockholm, *icke* skall komma att följas af *besinningsfulla och rättrådiga* valmän, som vilja medverka till en för *hela* vårt folk snar och lycklig lösning af rösträttsfrågan.

